

АНАЛИЗА ОПШТИХ УСЛОВА ПОСЛОВАЊА

Све привредне организације послују под већим или мањим дејством општих спољних услова, који су трајни или променљиви, а који позитивно или негативно утичу на рад и на резултате њиховог рада.

Пољопривредна предузећа су, с обзиром на биолошку природу њихових процеса и на дужину тих процеса, још у већој мери подложна утицају спољних фактора.

Могу се разликовати две групе спољних утицаја:

- 1) општи природни услови и
- 2) општи привредни (економски) услови.

1) ОПШТИ ПРИРОДНИ УСЛОВИ

За пољопривреду су ови услови посебно важни. Могу се поделити на:

- земљишне и
- климатске услове.

1) Земљишни услови

Пољопривредно земљиште представља основни капацитет и предуслов одвијања пољопривредне производње. Оно условљава производњу својом: величином и квалитетом.

Квалитет земљишта изражен је нарочито:

- физичким саставом,
- хемијским саставом,
- микро-биолошким саставом,
- рељефом и
- количином/нивоом површинских/подземних вода.

При тумачењу резултата и давању оцена и препорука, анализа наравно мора да узме у обзир квалитет земљишта јер значајно утиче на резултате конкретног предузећа.

Просторно поређење - треба имати у виду да је квалитет углавном дат и непроменљив у кратком року за анализирано предузеће, тј. да се може радити о битно различитим условима пословања.

Временско поређење – квалитет земљишта углавном не утиче на кретање резултата, јер је сталан за једно предузеће.

2) Климатски услови

Климатске услове чини више компонената, од којих нарочито треба истаћи:

- падавине и влажност ваздуха,
- температуру,
- облачност и
- ветрове.

За разлику од земљишних ови услови су нестабилни, што треба узети у обзир при временском поређењу, док на просторно поређење углавном не утичу.

При изради плана предузеће полази од:

- постојаног квалитета земљишта и
- просечних климатских услова.

На тој основи се базира укупан производно-финансијски план, то јест:

- структура производње,
- агротехника,
- трошкови,
- принос,
- укупан приход и
- финансијски резултат.

Анализа полази од претпоставке да је план добро урађен, односно да су правовремено извршени ребаланси и као задатак себи поставља да утврди:

- одступања настала дејством природних фактора,
- мере које су предузимане у вези са тим одступањима и
- последице.

Практично, у питању су само климатски услови, јер су само они променљиви. Под њиховим дејством могу настати промене у свим сегментима плана, тј. у структури сетве, агротехници, трошковима, приносу, приходима и коначно оствареном финансијском резултату.

Један од основних проблема који се пред анализу поставља, огледа се у томе што је врло тешко прецизно квантификовати одступања која настају под дејством климатских фактора. Разлог је наравно биолошки карактер производње.

Последице климатских одступања могу бити вишеструке:

- 1) На агротехнику у том смислу, што настале промене или померања у климатским условима могу у одређеним случајевима, код одређених производњи, имати за последицу померање, или укидање, или додавање неких радова. Агротехничке промене су, по правилу, негативне и негативно делују како на организацију рада тако и на правилно коришћење средстава рада и расположиве радне снаге, па на тај начин утичу на трошкове.
- 2) На величину и квалитет приноса у том смислу, што количина и квалитет приноса могу осетно варирати у зависности од климатских услова.
- 3) На величину и структуру укупног прихода, што са већим и квалитетнијим приносом омогућују остварење већег укупног прихода, и обратно. Са друге стране, с обзиром

да је у пољопривредној производњи највећи део трошкова везан за основни капацитет, трошкови по јединици производа осетно опадају када принос расте, и обратно. Самим тим, структура укупног прихода се мења и то у њеном најквалитетнијем делу.

Пример: Ако је планирана производња пшенице:

- на 1 ha принос 4,0 t x 20.000 дин = 80.000 дин
- утрошена средства = 54.000 дин
- планирани доходак = 26.000 дин
- планирани лични дохоци = 12.000 дин
- планирани вишак рада = 14.000 дин

Међутим, ако услед суше, нпр. принос износи 3,5 тона уместо 4,0 тоне, тј. смањење за само 12,5%:

- на 1 ha принос 3,5 t x 20.000 дин = 75.000 дин
- утрошена средства су остала иста = 54.000 дин
- доходак је смањен за 19,2% = 21.000 дин
- лични дохоци су остали исти = 12.000 дин
- вишак рада је смањен за 35,7% = 9.000 дин

Целокупно смањење приноса за 12,5% у односу на план, проузроковало је смањење дохотка за 19,2% и смањење вишка рада за чак 35,7.

Анализом треба установити, које су мере предузете у измењеним условима, да ли су оне биле правилне и правовремене и шта су те мере значиле:

- са гледишта трошкова (по 1 ha) и
- са гледишта приноса (количински и вредносно по 1 ha).

Оваква анализа се ослања на просторно поређење било унутар исте пољопривредне организације (поређење са другим унутрашњим организационим јединицама), било унутар истог пољопривредног рејона са другим пољопривредним организацијама.

2) ОПШТИ ЕКОНОМСКИ УСЛОВИ

Бројни су економски услови који утичу на пословање сваког предузећа, а могу се сврстати у две групе:

- тржиште и
- привредни систем и његови инструменти.

1) Тржишни услови

Свака привредна организација се на тржишту појављује у улози купца (фактора производње) и продавца (учинака). Стога се може говорити о:

- тржишту снабдевања (набавке) и
- тржишту пласмана (продаје).

У оба случаја су два услова од посебног значаја:

- снабдевеност тржишта и
- кретање цена на тржишту.

Дијаметрално супротно делују на пословање привредне организације и на резултате тог пословања, услови снабдевености тржишта снабдевања и услови снабдевености тржишта пласмана.

Што је боља снабдевеност тржишта снабдевања репродукционим материјалом (семеном, ђубривом, горивом итд.), то ће:

- привређивање бити лакше и економичније,
- производња да се одвија нормално,
- трошкови набавке материјала бити минимални и
- залихе материјала бити сведене на најмању меру.

Све ће то позитивно деловати како на обим производње, тако и на њене трошкове.

Напротив, што је боља снабдевеност тржишта пласмана, тј. што је већа засићеност тог тржишта већом понудом у односу на потражњу, то ће привређивање бити теже и мање рентабилно:

- залихе готових производа леже дуже нереализоване;
- трошкови реализације су већи и
- врши се притисак у смислу смањења производње.

Обрнуто, што је лошија снабдевеност тржишта снабдевања репродукционим материјалом, то ће се:

- производња одвијати нормалније;
- трошкови набавке биће већи и
- залихе репродукционог материјала биће веће, јер ће се морати стварати знатно раније.

Напротив, што је лошија снабдевеност тржишта пласмана производа, тј. што је тражња већа од понуде:

- залихе готових производа биће мање, јер ће се производи брже реализовати;
- трошкови реализације биће мањи, а
- врши се утицај у смислу повећања производње.

Исто тако, и други основни услов тржишта, кретање цена, дијаметрално супротно утиче на резултате привређивања, већ према томе, да ли су кретања цена у једном или другом смеру (повећања или смањења) и да ли се односе на тржиште снабдевања или тржиште пласмана.

Када цене расту на тржишту снабдевања, вредност утрошених средстава расте, финансијски резултат је лошији. Када цене расту на тржишту пласмана, вредност сопствених производа расте, финансијски резултат је позитивнији.

Напротив, када цене падају на тржишту снабдевања, вредност утрошених средстава је мања, финансијски резултат је позитивнији. Када цене падају на тржишту пласмана, вредност сопствених производа је мања, па је финансијски резултат лошији.

При анализи пословања пољопривредне организације, анализа општих тржишних услова (снабдевеност тржишта и кретање цена) ограничена је, сасвим разумљиво, на главније, тј. вредносније репродукционе материјале као и на производе које реализује на тржишту конкретна привредна организација.

За сваку пољопривредну организацију је релативно мали број врста репродукционог материјала који вредносно учествују значајније у трошковима производње (то су, по правилу, минерално ђубриво, гориво и још пет – шест других материјала). Нужно је, да се за те материјале установе услови тржишта приликом њихове набавке, односно услови, који су могли утицати на време и величину као и на њихову набавну цену.

Исто тако, свака пољопривредна организација производи релативно ограничен број тржишних производа, који вредносно значајно учествују у оствареном укупном приходу. То могу бити конкретно: неколико врста житарица, шећерна репа, сунцокрет и још можда неколико других производа биљне производње, као и ограничен број производа сточарства и евентуално ограничен број производа прерађивачке производње. Нужно је, да се за те производе установе општи услови у периоду њихове реализације.

Као нормалну појаву треба очекивати одређене поремећаје снабдевености тржишта или одређена кретања цена. Питање се поставља: како су на те промене и да ли су правилно и на време реаговали органи руковођења. Са друге стране, те промене општих услова тржишта, а нарочито кретања цена, могла су да се одразе позитивно или негативно на трошкове материјала или на вредност реализације. Потребно је, не само утврдити постојање и природу тих утицаја, већ и измерити њихову величину.

2) Економски систем и инструменти

Економски систем представља складно друштвено уређење економских односа које одговара степену друштвено – економског развитка, смерницама одређене економске политике и оквирима одређеног општег друштвеног плана.

Економски инструменти треба да обезбеде нормално функционисање економског система. Карактерна црта економских инструмената је, да се њихов утицај врши новчано, па се самим тим, тај утицај одражава на резултате пословања или на расподелу тих резултата.

У друштву и привреди, који еволуирају, природно је и нормално, да еволуира и сам привредни систем, а са њиме и инструменти који га носе, тј. који обезбеђују његово остварење. Осим тога, задатак економских инструмената је, да обезбеде стабилност у привреди и у случају да настану одређени поремећаји. Стога је природно, што су честе промене, било у саставу, било у интензивности економских инструмената.

Број економских инструмената, њихова природа, њихова функција и њихов утицај, променљиви су, и зато је при анализи пословања нужно установити настале промене и њихов утицај на пословање привредне организације, резултате тог пословања и расподелу резултата.

Неки привредни инструменти делују на висину трошкова пословања, као на пример: стопе амортизације, увозни инструменти у вези са увозним репродукционим материјалом (царине, девизни курс, ПДВ итд.).

Други инструменти делују на величину укупног прихода.

Трећи инструменти делују на расподелу резултата пословања, тј. на расподелу дохотка између привредне организације и друштвене заједнице, као што су:

- камате на кредите,
- премије осигурања,
- ПДВ, и друго.

Коначно, четврти инструменти могу да утичу на расподелу дохотка у привредној организацији, а то су:

- разни доприноси из личног дохотка,
- нормирано издвајање у резервни фонд,
- обавезно издвајање у фонд заједничких резерви у привреди и друго.

Неки посебни инструменти делују на слободу располагања одређеним категоријама средстава – сужавајући њихову наменску употребу или ограничавајући или одлажући коришћење средстава.

Неке ванредне мере, на пример, ревалоризација основних средстава, осетно утичу на резултате привређивања привредне организације. Услед промене вредности средстава, применом неизмењених осталих инструмената (камате, осигурања, амортизације и друго), мењају се и оптерећење у трошковима односно у издвајањима из дохотка у корист посебних сопствених или друштвених фондова.

Овим није исцрпљена листа инструмената привредног система, нити је то могуће, пошто се они непрестано мењају ради усклађивања са променама потреба у привреди и привредним односима.

При анализи привређивања потребно је само истаћи оне инструменте код којих је дошло до промене, а који делују на услове привређивања конкретне привредне организације. Затим је потребно утврдити место и величину тог дејства.